

НАСТУПНІСТЬ У ХУДОЖНЬОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

CONTINUITY IN ART EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL AGE

У статті розглянуто сутність наступності дошкільної та початкової освіти, зокрема в художньому вихованні дітей. У дошкільних закладах освіти наступність виявляється насамперед у підготовці дитини до школи, а в закладах початкової освіти – у використанні й покращенні вже набутих раніше знань і навичок. Установлено, що наступність у художньому вихованні дітей у закладах дошкільної та початкової освіти передбачає наступність форм і методів навчання, поступове ускладнення змісту досліджуваних творів і життєвих проблем. На думку автора, шкільне дитинство в осягненні мистецтва має бути пов'язане зі зміною характеру художньої діяльності, з художнім узагальненням явищ життя та мистецтва. Зауважено, що негативно позначається на художньому вихованні дошкільника тенденція організації дошкільної освіти за типом шкільної із заміною дитячих видів діяльності (музикування, малювання, гри тощо) спеціальними (хоровими заняттями, елементарною музичною та образотворчою підготовкою, роботою за зразком, читанням, лічбою тощо).

Визначено умови забезпечення наступності в художньому вихованні дітей дошкільного й молодшого шкільного віку: взаємодія між закладом дошкільної та початкової освіти й управління процесом безперервності художнього розвитку дитини; послідовність і систематичність у художньо-культурному розвитку особистості дитини; створення на заняттях емоційного комфорту; творчий підхід до організації та керівництва освітнім процесом; особистісно орієнтований підхід до дітей; добір змісту освіти з урахуванням регіональних особливостей; партнерство всіх учасників освітнього процесу; створення естетичного предметно-розвивального середовища.

Зазначено, що реалізація наступності в художньому вихованні дітей дошкільного й молодшого шкільного віку сприяє не тільки подальшому успішному формуванню художньої культури особистості, але й усебічному гармонійному розвитку ініціативної, компетентної та самодостатньої особистості дитини на перших суміжних ланках системи освіти.

Ключові слова: дошкільна освіта, початкова освіта, художнє виховання, мистецька педагогіка, наступність.

The article looks into the essence of the continuity of preschool and primary education, in particular in the art education of children. In preschool educational institutions, continuity is manifested primarily in the preparation of the child for school, and in primary education – in the use and improvement of previously acquired knowledge and skills. It is established that the continuity in the artistic education of children in preschool and primary education involves the continuity of forms and methods of teaching, the gradual complication of the content of the studied works and life problems. According to the author, school childhood in the comprehension of art should be associated with a change in the nature of artistic activity, with the artistic generalization of the phenomena of life and art. It is noted that the tendency of the organization of preschool education by type of school, with the replacement of children's activities (music, drawing, games, etc.) by special (choral classes, elementary music and art training, work on the model, reading, numbers, etc.) has a negative effect on art education.

The conditions for ensuring continuity in the art education of preschool and primary school children are determined: the interaction between the institution of preschool and primary education and the management of the process of continuity of artistic development of the child; consistency and systematicity in the artistic and cultural development of the child's personality; creation of emotional comfort in classes; creative approach to the organization and management of the educational process; personality-oriented approach to children; selection of the content of education taking into account regional features; partnership of all participants of the educational process; creation of an aesthetic subject-developing environment.

It is noted that the implementation of continuity in art education of preschool and primary school children contributes not only to the further successful formation of artistic culture of the individual, but also the comprehensive harmonious development of initiative, competent and self-sufficient personality of the child in the first related levels of education.

Key words: preschool education, primary education, art education, art pedagogy, continuity.

УДК 37.036

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-2.25>

Кривошея Н.Б.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри дошкільної освіти

Донбаського державного

педагогічного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Проблема наступності різних ступенів освіти в історії педагогіки, зокрема в педагогіці мистецтва, завжди перебувала в колі інтересів дослідників і педагогів-практиків. Така стабільність у ставленні до наступності виникла не випадково: саме в ній як важливій і значущій проблемі так чи інакше знаходять найбільш рельєфне й змістовне вираження

фактично всі принципи навчання та виховання, особливо принципи системності, послідовності, доступності. У сучасних умовах реформування різних сфер життєдіяльності людини в Україні розроблено нормативно-правову базу розвитку національної системи освіти, яка орієнтується на процеси створення єдиного освітнього простору в Європі. Зокрема, прийнято закони України

«Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», Державний стандарт дошкільної освіти – Базовий компонент дошкільної освіти, впроваджується проєкт «Нова українська школа», який передбачає створення навчального закладу, в якому діти будуть навчатися насамперед у діяльності, а основна увага спрямована на розвиток компетентностей, а не запам'ятовування фактів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поняття «наступність» характеризується різноманітністю охоплення багатьох питань і поліфункціональністю їх трактування, воно має комплексний і міждисциплінарний характер і широко використовується не тільки у філософії, а й у науках про людину – психології, педагогіці, соціології – та трактується як філософська й педагогічна категорія.

Реалізація наступності між дошкільною та початковою освітою вивчалася у зв'язку з різними аспектами: розкрито методологічні засади (А. Богуш, К. Волинець, С. Лавренко, О. Савченко), педагогічні основи й шляхи забезпечення (О. Вашуленко, Ю. Волинець, О. Проскура, Н. Стаднік), методичний і педагогічний аспекти (А. Богуш, Н. Кічук, С. Яценко). Наступність між рівнями освіти розглядалася в аспекті вивчення природничого матеріалу (В. Вікторенко, Г. Ковальчук, Д. Струннікова), формування математичних уявлень (О. Масюк, Н. Сінопальнікова, Л. Титаренко), реалізації зображувальної діяльності (Р. Афанасьєва, О. Лагутіна), трудового (М. Машовець), естетичного (Н. Тодосієнко, С. Мальов) та екологічного (Л. Іщенко, Г. Тарасенко) навчання тощо.

У контексті нашого дослідження особливої ваги набувають наукові здобутки А. Богуш щодо наступності дошкільної та початкової освіти в системі неперервної освіти. Сутність цього феномена науковець розглядає в контексті континууму «наступність – перспективність – спадкоємність», що відбиває спроможність педагогічної системи забезпечити послідовний розвиток особистості дитини на перших рівнях освіти [1]. На думку С. Лавренко, «наступність між дошкільною та початковою освітою передбачає узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання між закладами дошкільної освіти (мета наступності – підготовка дитини до школи) й початковою школою (мета наступності – використання та покращення вже набутих раніше знань і навичок), урахування вікових особливостей дітей» [3, с. 26].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, наступність дошкільної та початкової освіти в останні десятиліття активно вивчається як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Утім, на нашу думку, окремі аспекти реалізації такого освітнього феномена, зокрема наступності в художньому вихованні дітей дошкільного й молодшого шкільного віку, визначені допоки неповно.

Мета статті полягає в розкритті сутності наступності в художньому вихованні дітей дошкільного й молодшого шкільного віку й визначенні умов для успішного розв'язання проблеми.

Виклад основного матеріалу. Урахування вимог наступності дозволяє узгодити етапи навчання, усунути дублювання, скоротити нераціональну витрату часу, забезпечити глибші й міцніші знання та підвищити естетичний розвиток дитини [5, с. 108]. Традиційна педагогіка розглядає наступність дошкільної та шкільної освіти з різних сторін. Відразу зазначимо: одна з них, найтипівіша, – це наступність форм і методів навчання [2; 4]. Для неї характерна пряmolінійність: обов'язкова присутність на всіх рівнях освіти певних, усталених теорією та практикою видів художньої діяльності (спів, слухання музики, гра на дитячих музичних інструментах, малювання, ліплення, аплікація тощо). Наприклад: відсутність на заняттях музики «руху під музику», драматизації, на заняттях образотворчим мистецтвом – колективних форм художньої творчості, малювання на вільні теми, роботи великими пензлями на великих поверхнях (наприклад, на стіні, на асфальті під час прогулянки) тощо.

У практиці роботи дошкільних установ як і раніше зберігається інерція одностороннього, інформативно-логічного підходу до навчання, а використовувані програми обмежуються тематичним принципом розподілу матеріалу й вузькою відокремленістю кожного виду мистецтва. Водночас розвиток самих форм прямо залежить від ступеня дорослішання дітей і тлумачиться переважно в кількісному сенсі: як збільшення обсягу звучання музики, сприйняття творів мистецтва, ускладнення завдань. За такої умови якісним показником вважається «новий рівень» аналізу дітьми творів мистецтва. Насправді ж може йтися тільки про певний стихійний якісний розвиток дитячого сприйняття та розуміння мистецтва.

Інша сторона наступності – змістовна. Традиційно під зміною змісту освіти розумілося таке ж похідне від дорослішання дітей ускладнення змісту досліджуваних творів і життєвих проблем, яких вони торкаються. Водночас педагогічна технологія, що орієнтується на принцип доступності, в школі залишалася незмінною. У нашому розумінні, шкільне дитинство в осягненні мистецтва має бути пов'язане зі зміною характеру художньої діяльності, з художнім узагальненням явищ життя та мистецтва.

Нині зберігається тенденція організації дошкільної освіти за типом шкільної, а споконвічно дитячі види діяльності (музикування, малювання, гра тощо) витісняються спеціальними (хоровими заняттями, елементарною музичною та образотворчою підготовкою, роботою за зразком, читанням, лічбою тощо). У реальності спостерігається

пряме перенесення змісту й методів навчання школярів у заклад дошкільної освіти. Ця тенденція виправдовується метою забезпечити легший перехід дітей від закладу дошкільної освіти до школи шляхом створення для них сприятливого адаптаційного періоду. Іноді подібне випередження трактується як проникнення в «зону найближчого розвитку» дитини. У такій позиції досить ясно прочитується відсутність змістовних підстав наступності: вони в підсумку також зводяться до рівня знань, умінь і навичок [5]. Така наступність або взагалі не має сенсу, або має дуже обмежений сенс, оскільки здійснюється з ігноруванням точок сполучення зв'язків, поза широким і сутнісним поглядом, що дозволяє цілісно охопити проблему.

Специфіка освіти в закладі дошкільної освіти полягає у створенні умов, за яких дитина з раннього дитинства могла б абсолютно вільно розмовляти не тільки рідною мовою, а й мовою музики, образотворчого, пластичного мистецтва тощо. Необхідно, щоб дитина мала можливість висловити думку, враження через музичну інтонацію, лінію, колір, мистецький рух, а не тільки через влучно дібране слово. Тому й форми прилучення дитини до мистецтва в закладі дошкільної освіти повинні бути вільнішими, найчастіше інтегрованими, такими, що виводять за межі вузької предметності, окремої ситуації чи завдання на рівень узагальнених вражень і роздумів.

Саме в ранньому дитинстві дитина особливо схильна до сприйняття та опанування різних видів художньої діяльності, до прояву себе у творчості яскраво, емоційно й активно [3; 6]. Складність початкової освіти полягає не в тому, що вона кількісно розвиває те, що було в закладі дошкільної освіти (складніший репертуар, більша кількість часу для прослуховування музики, ускладнення художніх навичок тощо), або компенсує брак знань і вмінь учнів. Зміни на цьому етапі повинні мати принциповий характер: у всій стратегії мистецької освіти на перший план виступає освоєння та проживання змістовного художнього знання, що вимагає виховання нового, адекватного типу мислення – теоретичного.

Як показують результати нашого дослідження, реалізація наступності в художньому вихованні дітей дошкільного й молодшого шкільного віку проходить успішніше, якщо здійснюється:

- взаємодія між закладом дошкільної та початкової освіти [6, с. 79] та управління процесом безперервності художнього розвитку особистості дитини (планування, спільне проведення «круглих столів», семінарів, майстер-класів, ділових ігор, взаємовідвідування занять тощо);

- послідовність і систематичність у роботі, спрямованій на поступальний художньо-культурний розвиток особистості дитини (накопичення уявлень, знань у галузі образотворчого мистецтва,

передача способів образотворчої діяльності тощо);

- створення на заняттях емоційного комфорту, що визначає оптимальну перспективність навчання, виховання та творчого розвитку дітей;

- творчий підхід педагогів до організації та керівництва освітнім процесом (варіативність в організації творчої атмосфери, виборі образотворчих матеріалів і способів роботи з ними; використання різноманітних методів і прийомів виховання та навчання, які активізують художньо-культурний розвиток дитини тощо);

- особистісно орієнтований підхід до дітей (вивчення індивідуальних особливостей дітей; увага, повага до процесу й результатів творчої діяльності тощо);

- добір змісту освіти з урахуванням регіональних особливостей (етнопсихологічних, етнографічних, культурно-історичних, художніх традицій, сучасних тенденцій розвитку образотворчого мистецтва тощо);

- партнерство в роботі вихователів закладу дошкільної освіти, учителів початкової школи, психолога, родини;

- створення естетичного предметно-розвивального середовища (наповнення предметами й ігровими атрибутами культурного змісту; включення дітей в оформлення кімнати до проведення свят, розваг; спільні виставки творчих робіт тощо).

Висновки. Таким чином, за умови реалізації зв'язків наступності в художньому вихованні дітей між ступенями дошкільної та початкової освіти відбувається не тільки подальше успішне формування художньої культури особистості, але й розвиток необхідних особистісних, регулятивних, комунікативних, пізнавальних універсальних навчальних дій. Забезпечення наступності в художньому вихованні в закладах дошкільної освіти й початковій школі є однією з умов усебічного гармонійного розвитку ініціативної, компетентної та самодостатньої особистості на перших суміжних ланках системи освіти.

Перспективи подальших наукових досліджень убачаємо у вивченні зарубіжного досвіду розв'язання цієї проблеми й розробленні нових ефективних форм і методів співпраці закладів дошкільної освіти й початкової школи в галузі художнього виховання дітей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богуш А.М. Наступність дошкільної і початкової ланок освіти як педагогічна проблема. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. 2006. № 2. С. 58–61.

2. Волинець К.І., Волинець Ю.О., Стаднік Н.В. Теоретичні засади наступності дошкільної і початкової освіти як проблема сучасної освіти. *Народна освіта*. 2019. № 2. С. 19–27.

3. Лавренко С.О. Наступність дошкільної та початкової освіти у вимірах сьогодення: здобутки та перспективи. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 16. Т. 2. С. 23–26.

4. Масюк О.М., Сінопальнікова Н.М. Титаренко Л.І. Наступність дошкільної та початкової освіти у формуванні математичної компетентності дітей з мовленнєвими порушеннями. *Педагогіка та психологія*. 2020. № 62. С. 134–143.

5. Тодосієнко Н.Л., Мальов С.В. Формування естетичного сприймання дітей засобами творчої діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. *Молодий вчений*. 2018. № 57 (5.2). С. 107–110.

6. Яценко С.Л. Наступність дошкільної та початкової освіти крізь призму концепції Нової української школи. *Молодь і ринок*. 2018. № 9 (164). С. 76–80.